

Igazságot! Igazságot!, harsogták
körülöttem a kürtök, a trombiták
zajában aligha figyeltem testem
rezdüléseit, alig-alig láttam meg
meztelen testem különös, gyönyörű
simaságát.

Igazságot! Igazságot!
harsogták a kürtök, és alig láttam
a testem – Érintésére viszont
öntudatlan is: vágyakoztam.

Richard Brautigan

NOVELLÁK

Füzéki Eszter fordításai

Szükség van kertekre

Amikor odaértem, megint éppen az oroszlánt temették a kertben. Mint rendesen, sielve és teljesen szakszerűtlenül ásták a gödröt, amibe nemigen fér bele egy oroszlán, és megpróbálták bepaszírozni egy vacak kis gödörbe.

Az oroszlán, mint rendesen, elég sztoikusán fogadta a dolgot. Mivel az elmúlt két évben legalább ötvenszer temették el, az oroszlán már hozzászokott, hogy eltemetik a kertben.

Emlékszem, amikor először temették el. Nem tudta, mi történik. Akkor fiatalabb oroszlán volt, ijedt és zavarodott, de most tudta, hogy mi történik, mert idősebb oroszlán volt, és már annyiszor eltemették.

Kissé unatkozni látszott, amikor mellkasán összefonták mancsait, és elkezdtek földet szórni a pofájába.

Teljesen reménytelen volt. Az oroszlán semmiképp sem fér bele a gödörbe. Korábban sem fért bele a kertben ásott gödörbe, és ezután sem fog. Egyszerűen nem tudnak elég nagy gödröt ásni, hogy eltemessék azt az oroszlánt.

– Sziasztok! – mondtam. – Az a gödör túl kicsi!

– Szia! – mondták. – Nem kicsi.

Már két éve ez volt megszokott üdvözlésünk.

Ott álltam, és vagy egy óráig néztem őket, ahogy elkeseredetten kínlódnak, hogy eltemessék az oroszlánt, de csak egynegyedét tudták eltemetni, aztán undorkodva feladták, álldigáltak, és egymást hibáztatták, hogy nem ástak elég nagy gödröt.

– Miért nem csináltok itt egy kertet jövőre? – kérdeztem. – Ez a talaj jónak néz ki répatermesztésre.

Nem gondolták, hogy ez nagyon vicces.

Németország és Japán teljes története

Néhány évvel ezelőtt (II. világháború) egy motelban laktam, ami egy húskombinát – szép kifejezés arra, hogy vágóhid – mellett volt.

Disznókat öltek, óráról órára, napról napra, hétről hétre, hónapról hónapra, amíg a tavaszból nyár nem lett, a nyárból ősz, úgy, hogy elvágták a torkukat, és erre olyan visító jajveszékelés következett, mintha egy operát a szemétdobón keresztül adnának elő.

Valahogy azt gondoltam, a disznók legyilkolásának köze van a háború megnyeréséhez. Azt hiszem, azért, mert minden mással is így volt.

Az első egy-két héten, amikor ott laktunk, csakugyan nagyon zavart. Nehéz volt elviselni, de aztán megszoktam, és olyan lett, mint bármilyen más zaj: a madárcsripelés a fákon, vagy a déli sziréna, vagy a rádió, vagy az elhaladó kamionok, vagy az emberi hangok, vagy az, ha szólnak, hogy gyere vacsorázni stb.

Majd vacsora után játszatsz!

Amikor épp nem visítottak a disznók, olyan volt a csend, mintha elromlott volna egy gép.

Kaliforniai szeptember

Szeptember 22. azt jelenti, hogy fekete fürdőruhában fekszik a strandon, és nagyon óvatosan méri a testhőmérsékletét.

Gyönyörű: magas, fehér, nyilván Montgomery utcai titkárnő, aki három évig a San Jose Állami Főiskolára járt, és nem ez az első alkalom, hogy a strandon fekete fürdőruhában méri a testhőmérsékletét.

Valószínűleg jól érzi magát, és én nem tudom levenni a szemem róla. A hőmérőn túl egy hajó úszik ki a San Franciscó-i öbölből a világ túlfelén lévő városok felé, arrafelé.

Haja ugyanolyan színű, mint a hajó. Majdnem látom a kapitányt. Épp mond valamit a legénység egy tagjának.

Most kiveszi szájából a hőmérőt, megnézi, elmosolyodik, minden rendben van, be teszi egy kis lila tokba.

A matróz nem érti, mit mondott a kapitány, így a kapitánynak meg kell ismételnie szavait.

A menny vadmadarai

*„Inkább lakom sötét zugban,
hova a nap nem ragyog,
hol a menny vadmadarai
nem hallják, ha zokogok.”*

(Népdal)

Így is van. A gyerekek már hetek óta panaszkodtak a televízió miatt. Elment a kép, és a halál, amiről John Donne olyan szeretettel beszél, gyorsan közeledett az aznap esti műsorral, akármi volt is az, és időnként az álló vonalak is táncoltak a képen, mint a részeg temetők.

Mr. Henly egyszerű amerikai férfi volt, de gyermekeinek türelme már fogytán. Biz-

tosítási irodában dolgozott, a halottakat és az élőket válogatta külön. Dossziés szekrényekben tartotta őket. Az irodában mindenki azt mondta, hogy fényes jövő áll előtte.

Egy nap hazajött a munkából, és a gyerekei vártak rá. Világosan megmondták neki, mi az ábra: vagy vesz egy új tévét, vagy fiatalkorú bűnözők lesznek.

Megmutattak neki egy fényképet, amin öt fiatalkorú bűnöző egy öregasszonyt erőszakol meg. Az egyik fiatalkorú bűnöző biciklilánccal verte a nő fejét.

Mr. Henly azonnal engedett a gyerekek követeléseinek. Minden mindegy, csak rájuk már el azt a szörnyű fényképet. Aztán bejött a felesége, és a legkedvesebb dolgot mondta neki, mióta a gyerekek megszülettek: – Vegyél egy új tévét a srácoknak. Mi vagy te, valami emberi szörny?

Másnap Mr. Henly a Frederick Crow Áruház előtt találta magát; a kirakatra óriási feliratot ragasztottak. A feliraton költőien ez állt:

Tévéakció.

Bement, és rögtön talált egy száz centiméteres képernyőjű, beépített köldökzsinoros videocumit. Odajött az eladó, „Napot!”, mondta, és ezzel eladta neki a készüléket.

– Megveszem – mondta Mr. Henly.

– Kézpénz vagy hitel?

– Hitel.

– Megvan önnek cégünk valamelyik hitelkártyája? – Az eladó lenézett Mr. Henly lábára.

– Nem, nincs – mondta.

– Csak mondja meg a nevét és címét, és a televíziója otthon lesz, mire hazaér.

– Mi lesz a hitellel? – kérdezte Mr. Henly.

– Semmi probléma – mondta az eladó. – Hitelosztályunk már várja önt.

– Ó – mondta Mr. Henly.

Az eladó a hitelosztály felé mutatott. – Már várják önt.

Az eladónak igaza volt. Egy íróasztal mögött gyönyörű lány ült. Tényleg nagyon szép volt. Úgy nézett ki, mintha abból a sok gyönyörű lányból gyúrták volna össze, akiket a cigarettareklámokon és a tévében látni.

Huh! Mr. Henly elővett egy doboz cigarettát, és rágyújtott. Végtére is nem bolond.

A lány elmosolyodott, és így szólt:

– Segíthetek?

– Igen. Szeretnék hitellel megvásárolni egy televíziókészüléket és számlát nyitni az önök áruházánál. Van rendes állásom, három gyerekem, épp most veszek meg egy házat és egy kocsit. Jó adós vagyok – mondta. – Már 25 000 dollárral tartozom.

Mr. Henly arra számított, hogy a lány telefonon ellenőrzi hiteleit, vagy csinál valamit, hogy kiderítse, nem hazudik-e a 25 000 dollárral kapcsolatban.

Nem tette.

– Ne aggódjon – mondta. Szép hangja volt, meg kell hagyni. – A készülék az öné. Csak lépjen be oda.

Egy szoba felé mutatott, amelynek ajtaja felettébb kellemes volt, sőt egész izgató. Nehéz faajtó, rajta egy fantasztikus szál, mint a földrengés okozta repedések, amelyek keresztülfutnak a sivatagi napfelkeltén. A szál tele volt fénnel.

A kilincs tiszta ezüsből készült. Az az ajtó volt, amit Mr. Henly mindig is ki akart nyitni. Keze megálmolta ezt a formát, miközben évmilliók teltek el a tengerben.

Az ajtó felett felirat lógott:

PATKOLÓKOVÁCS.

Kinyitotta az ajtót, belépett, benn egy férfi várta. Ezt mondta: – Vegye le a cipőjét, kérem.

– Csak alá akarom írni a papírokat – mondta Mr. Henly. – Van rendes munkahelyem. Idejében fogok fizetni.

– Ne törődjön vele – mondta a férfi. – Csak vegye le a cipőjét.

Mr. Henly levette a cipőjét.

– A zoknit is.

Azt is levette, és ezt nem gondolta furcsának, mert végül is egyáltalán nem volt pénze tévét venni. A padló nem volt hideg.

– Milyen magas?

– 177 cm.

A férfi odament az egyik dossziés szekrényhez, és kihúzta azt a fiókot, amelyen 177 cm állt. Kivett egy műanyag zacskót, és aztán visszazárta a fiókot. Mr. Henlynek eszébe jutott egy jó vicc, amit elmesélhetne a férfinak, de aztán rögtön elfelejtette.

A férfi kinyitotta a zacskót, és egy óriási madár árnyékát vette elő. Kitergette az árnyékot, akár egy nadrágot.

– Mi ez?

– Egy madár árnyéka – mondta a férfi, és odament, ahol Mr. Henly ült, és lába mellé a földre terítette az árnyékot.

Aztán elővett egy furcsa kinézetű kalapácsot, és kihúzta a szögeket Mr. Henly árnyékából, a szögeket, amelyekkel testéhez volt erősítve. A férfi nagyon óvatosan összehajtotta az árnyékot. Letette egy székre Mr. Henly mellett.

– Mit csinál? – kérdezte Mr. Henly. Nem félt. Csak egy kicsit kíváncsi volt.

– Felteszem az árnyékot – mondta a férfi, és Mr. Henly lábára szögelte a madár árnyékát. De legalább nem fájt.

– Így ni! – mondta a férfi. – Huszonnégy hónap alatt kell kifizetnie a készülék árát. Amikor teljesen kifizette, kicseréljük az árnyékokat. Egész jól áll magának.

Mr. Henly lenézett a madár árnyékára, amely emberi testéből jött ki. Nem is néz ki rosszul, gondolta Mr. Henly.

Amikor kilépett a szobából, az íróasztal mögött ülő lány így szólt:

– Húha, hogy megváltozott!

Mr. Henly örült, hogy a lány beszél vele. Házassága hosszú évei alatt már elfelejtette, mi is a szex igazából.

Zsebébe nyúlt egy cigarettáért, és észrevette, hogy már mindet elszívta. Nagyon zavarba jött. A lány úgy nézett rá, mint egy kisgyerekre, aki rossz fát tett a tűzre.

Megpróbáltalak leírni valakinek

Néhány napja megpróbáltalak leírni valakinek. Egyetlen lányra sem hasonlítasz, akit eddig ismertem.

Nem mondhattam: „Hát épp úgy néz ki, mint Jane Fonda, csak vörös a haja, és másmilyen a szája, és persze nem filmsztár.”

Nem mondhattam, mert egyáltalán nem nézel úgy ki, mint Jane Fonda.

Végül úgy írtalak le, mint egy filmet, amit még a Washington állambeli Tacomában töltött gyerekkoromban láttam. Azt hiszem, 1941 vagy '42 lehetett, valahogy akkortájt. Talán hat- vagy hét- vagy nyolcéves lehettem. A film a falvak villamosításáról szólt, tökéletes 1930-as évekbeli New Deal-moralitásfilm gyermekek számára.

A film vidéki gazdákról szól, akik elektromos áram nélkül élnek. Lámpást kellett használniuk, hogy lássanak éjszaka, a varráshoz és olvasáshoz, nem volt semmilyen készülékük, mint például kenyérpíró vagy mosógép, és nem tudtak rádiót hallgatni.

Aztán felépítettek egy gátat nagy elektromos generátorokkal, és a vidéket telerakták villanyoszlopokkal, és drótokat feszítettek ki a földek és mezők fölé.

Valami hihetetlen hősiesség áradt abból, ahogy egyszerűen felállították az oszlopokat, melyek mentén végigszaladt a drót. Egyszerre volt ősi és modern.

Aztán a film az Elektromos Áramot mint fiatal görög istent mutatta, aki eljön a gazdához, hogy örökre magával vigye élete sötét oldalát.

Hirtelen, egy kapcsoló gondos elfordításával a gazdánál világít a lámpa, hogy lásson, mikor télen sötét kora reggeleken teheneit feji.

A gazda családja rádiót hallgathat, van kenyérpírójuk, és rengeteg fény a varráshoz és az újságolvasáshoz.

Tényleg fantasztikus film volt, és úgy izgalomba hozott, mint amikor a himnuszt hallgattam, vagy Rooseveltnél fényképeket nézegettem, vagy szavait hallottam a rádióban.

„...az Egyesült Államok elnöke...”

Azt akartam, hogy a világon mindenhol legyen elektromos áram. Azt akartam, hogy a világon minden gazda hallgathassa Rooseveltnél elnököt a rádióban.

Ilyennek látlak téged.

A francba, április

Ez a kora április, a francba, a jó francba, egy levéllel kezdődik, amit egy fiatal hölgy hagyott a bejárati ajtón. Elolvastam a cédulát, és azon gondolkodom, mi a fene fog történni.

Öreg vagyok én az ilyesmihez. Nem tudok mindent fejben tartani, úgyhogy elmegek a lányomért, ezen a téren megteszem, ami tőlem telik: elviszem játszani a parkba.

Eszemben sincs felkelni az ágyból, de vécére kell mennem. A vécéről visszafelé meglátok valamit, egy cédulát vagy valamit a bejárati ajtó üvegén. Árnyékot vet az ablakon.

Leszarom. Foglalkozzon valaki más ezekkel a bonyolult dolgokkal kora áprilisban. Nekem elég, hogy vécére mentem. Visszamegyek az ágyba.

Azt álmodom, hogy valaki, akit nem szeretek, a kutyáját sétáltatja. Az álom órákig tart. Az illető énekel a kutyájának, de nem tudom kivenni, mit, és túlságosan figyelnem kell, és így sem értem meg soha.

Halálosan unottan ébredek. Mihez kezdek az életem hátralevő részével? Huszonkilenc éves vagyok. Leveszem a levelet az ajtóról, és visszamegyek az ágyba.

Úgy olvasom, hogy a fejemre húzom a takarót. Nem túl jó a fény, de még mindig jobb, mint ma eddig bármi. Egy lánytól van. Csendesen átjött ma reggel, és az ajtómon hagyta.

A levél bocsánatkérés egy esti jelenetért. Találós kérdés formájában. Nem tudom megfejtetni. Különbösen is, sosem szerettem a találós kérdéseket. Bassza meg.

Elmegek a lányomért, és elviszem a Portsmouth téri játszótérre. Az elmúlt órában őt néztem. Néha abbahagytam, hogy ezt leírjam.

Azon gondolkodom, vajon majd a lányom is hagy-e egyszer levelet valami férfi ajtaján kora áprilisban, a francba, a jó francba, és a férfi majd az ágyban, fejére húzotta takaróval elolvassa, aztán elviszi a lányát a parkba, és felnéz, épp, ahogy én, és látja, ahogy kék vödörrel játszik a homokozóban.

Halvány márványfilm

Magas, Viktória korabeli szoba volt, benne márványkandalló, az ablak előtt avokádofa nőtt, és ő nagyon formás szőkén aludt mellettem.

Én is aludtam, épp csak hajnalodott szeptemberben.

1964.

Aztán hirtelen, minden figyelmeztetés nélkül felült, engem is rögtön felébresztett, és elkezdett kikelni az ágyból. Nagyon komolyan vette a dolgot.

– Mit csinálsz? – kérdeztem.

Tágra nyitotta a szemét.

– Felkelek – mondta.

Alvajárókéken nézett rám.

– Gyere vissza az ágyba! – mondtam.

– Miért? – kérdezte félig-meddig felkelve, egyik szőke lába a padlón.

– Mert még alszol – mondtam.

– Ja, jó – válaszolta. Ez érthető volt számára, visszamászott az ágyba, magára húzta a takarót, és mellém kucorodott. Nem szólt egy szót sem többet, és meg sem mozdult.

Vándorlásai múltán mélyen elaludt; az én vándorlásaim csak most kezdődtek. Már évek óta gondolkodom ezen az egyszerű eseten. Velem marad, újra és újra megismétli önmagát, mint egy halvány márványfilm.

Társak

Szeretek beülni az olcsó amerikai mozikba, ahol az emberek Erzsébet kori szellemben élnek-halnak, amíg a filmeket nézik. Van egy mozi a Market utcában, ahol egy dollárért négy filmet lehet megnézni. Igazából nem érdekel, jók-e vagy sem. Nem vagyok kritikus. Csak szeretek filmeket nézni. Elég nekem, hogy látom őket a vásznon.

A mozi tele van feketékkel, hippikkel, nyugdíjasokkal, matrózokkal és azokkal az ártatlan emberekkel, akik beszélnek a filmekhez, mert a filmek éppannyira valóságosak, mint bármi más, ami az életükben történik.

– Ne, ne! Szállj vissza a kocsiba, Clyde! Úristen, megölik Bonnie-t!

Udvari költő vagyok itt, nem mintha Guggenheim-ösztöndíjra pályáznék érte.

Egyszer este hatkor ültem be a moziba, és hajnali egykor jöttem ki. Hétkor keresztbe tettem a lábam, és így maradtam tízíg, és nem is álltam fel.

Más szóval nem vagyok művészfilmrajongó. Nem vonz, hogy egy előkelő moziban, a kultúra magabiztos parfümjétől átitatott nézők között esztétikailag felizguljak. Nem engedhetem meg magamnak.

A múlt hónapban North Beachen a Times nevű moziban voltam, ahol hetvenöt centért két filmet vetítenek, és egy rajzfilm ment egy csirkéről meg egy kutyáról.

A kutya aludni próbált, a csirke meg nem hagyta, és ezután egy sor kaland következett, ami mindig a rajzfilmekben szokásos csíhi-puhiban végződött.

Egy férfi ült mellettem.

FEHÉRFEHÉRFEHÉR volt: kövér, körülbelül ötvenéves, kopaszodó, és arcáról totál hiányzott mindenféle emberi érzékenység.

Bő, stílustalan ruhái úgy takarták be, mint egy legyőzött ország zászlaja, és úgy nézett ki, mint aki postán még sohasem kapott mást, csak számlákat.

Akkor a kutya a rajzfilmben egy hatalmasat ásított, mert a csirke még mindig nem hagyta aludni, és mielőtt a kutya abbahagyta volna az ásítást, a mellettem ülő férfi ásítani kezdett, és így a kutya a rajzfilmben és a férfi, ez az emberi lény, együtt ásított, társak voltak Amerikában.

Bonyolult pénzügyi problémák

Azért van bankszámlám, mert meguntam, hogy a kertben ássam el a pénzt, na meg valami más is történt. Néhány évvel ezelőtt, miközben némi pénzt ástam el, emberi csontvázra bukkantam.

A csontváz egyik kezében egy ásó maradványai voltak, másikon egy félig szétmálolt kávésdoboz. A kávésdoboz valamiféle rozsdás porral volt teli, ami, azt hiszem, egyszer pénz lehetett, így aztán most van egy bankszámlám.

Bár legtöbbször ez sem az igazi. Amikor sorban állok, majdnem mindig olyanok várnak előttem, akiknek bonyolult pénzügyi problémáik vannak. Ott kell állnom, és el kell viselnem Amerika képregényesített pénzügyi kálváriáit.

Valahogy így néz ki: hárman vannak előttem. Én egy kis csekket szeretnék beváltani. A művelet egy percig tart. A csekket már iktatták. Kezemben tartom, a pénztárosnő irányában.

Egy ötvenéves nő a soron levő ügyfél. Hosszú fekete kabátot visel, noha meleg van. Úgy tűnik, jól érzi magát a kabátjában, és valami furcsa szag árad belőle. Néhány pillanatig elgondolkodom ezen, aztán rájövök, hogy ez a bonyolult pénzügyi probléma első jele.

Aztán a nő a kabátja ráncai közül előhúzza egy hűtőszekrény-árnyékot, amely tele van savanyú tejjel és egyéves sárgaréppával. A takarékbetét-számlájára akarja tenni az árnyékot. Már ki is töltötte a cédulát.

Felnézek a bank plafonjára, és úgy teszek, mintha a Sixtus-kápolna volna.

Az öreg nő valóságos harcba bocsátkozik, mielőtt elviszük. A padlót vér borítja. Leharapta az egyik őrről a fülét.

Azt hiszem, becsülni kell a bátorságát.

A kezemben levő csekk tíz dollárról szól.

A sorban következő két ember tulajdonképpen egy. Sziámi ikrek, de mindkettőjüknek külön betétkönyvük van.

Az egyik 82 dollárt tesz a takarékbetét-számlájára, a másik megszünteti a takarékbetét-számláját. A pénztárosnő 3574 dollárt számol le neki, ő nadrágjának maga felé eső oldali zsebébe teszi a pénzt.

Mindez időt vesz igénybe. Megint felnézek a bank plafonjára, de már nem tudok úgy tenni, mintha a Sixtus-kápolna volna. Csekkem izzadságban úszik, akárha 1929-ben állították volna ki.

A pénztárosnő és köztem levő utolsó ember teljesen arctalan. Annyira arctalan, hogy alig van ott.

Kipakol a pultra 237 csekket, amit a folyószámlájára akar tenni. Összértékük 489 000 dollár. Van még 611 csekkje, amit a takarékbetét-számlájára akar tenni. Összértékük 1 754 961 dollár.

Csekkjei teljesen beborítják a pultot, mint egy hóviharsorozat. A pénztárosnő nekilát az ügyintézésnek, mintha hosszútávfutó volna, miközben én ott állok, és arra gondolok, hogy végső soron mégis a kertemben levő csontváz döntött jól.

A Scarlatti-beütés

„Nagyon nehéz egy San José-i garzonlakásban együtt lakni egy férfival, aki hegedülni tanul” – mondta a lány a rendőrnek, amikor átadta az üres revolvért.

Ludassy Mária

MANDEVILLE MODERN MESÉI, AVAGY AZ ERÉNY BUTÍT ÉS NYOMORBA DÖNT

Bernard Mandeville, a dicsőséges forradalom után Hollandiából Angliába költözött orvos (akit Voltaire, a francia kultúrfőlényben hívó világpolgár francia hugenották leszármazottjának tart) olyan világba érkezett, melynek gazdaságában korlátlanul érvényesültek a kora kapitalizmus kíméletlen játékszabályai, ám amelynek morálfilozófiájában – a hivatalos teológiai ortodoxiában és a „nonkonformista”, disszenter eretnekek etikájában egyaránt – a keresztény karitástól, az önmegtartóztatás erényétől és az egyetemes emberszeretet elvétől túlcserélődött szenteskedő szövegek domináltak. Megverselt moralitása (vagy versbe szedett amoralitása) igen egyszerű gondolatkísérleten alapul: mi történne a való világban, a gazdasági szférában, ha egy pillanatra is komolyan vennék magasztos morális elveiket, s kitörne az önzést nem ismerő erény uralma? A poén persze csak a szemforgatók számára volt váratlan: tönkremenne. Mandeville-nél mélyebb antropológiai alapja, történelemfilozófiai dimenziója is van e szellemesnek szánt fordulatnak: az emberi társadalom, a történelmi fejlődés *nem* az ember emberséges, erkölcsös, nemes stb. tulajdonságainak terméke. Ellenkezőleg: legvisszataszítóbb tulajdonságaink löktek minket egymás társaságába, a legantiszociálisabb beállítottság tett társiassá – azaz a társiatlan társiasság nagy kanti témáját előlegezi meg Mandeville, akinek etikája a lehető legtávolabb áll a categoricus imperativus világától, az ember eszközként való használatát tiltó tantól. De társadalomelmélete a klasszikus német történelemfilozófia kedvenc motívumát idézi: az erkölcsi értelemben vett rossz pozitív történelmi szerepéről, a legnegatívabb emberi tulajdonságok dinamizáló, fejlődést generáló voltáról. „*Nem a társas hajlandósága, jó természete, részvéte, nyájassága és a külszín más kecasei avatják őt társadalmi lényvé* – olvashatjuk az ELŐBESZÉD-ben –, *hanem éppen legalantasabb és leggyűlöletesebb tulajdonságai teszik szükségszerűen a legtágabb és – a világ szemében legboldogabb és legvirágzóbb társaságok számára elfogadhatóvá.*”^{*} Racionális ördögökkel lehetséges ésszerű társadalmi berendezkedést kialakítani, ám

* A MÉHEK MESÉJÉ-t, illetve A LÁZONGÓ KAS...-t Tótfalusi István fordításában idézzük (Kossuth Kiadó, 1996).